

رستم و اشکبوس

📖 **موضوع داستان:** نبرد رستم و اشکبوس و شکست اشکبوس

📖 **یادآوری اتفاقات در داستان رستم و اشکبوس:**

حریف طلبیدن اشکبوس کُشانی از سپاهیان ایران ← به مبارزه رفتن رهام (پسر گودرز) از سپاه ایران ← شکست خوردن رهام از اشکبوس ← گریختن رهام ← برآشتن رستم از شکست و گریختن رهام ← پیاده به میدان رفتن رستم برای مبارزه با اشکبوس ← رجزخوانی طرفین ← از پا درآمدن اسب اشکبوس با تیر رستم ← رجزخوانی رستم ← کشته شدن اشکبوس با تیر رستم

📖 **شخصیت‌ها:**

اشکبوس کُشانی (کوشانی): پهلوانی کُشانی که به یاری افراسیاب (پادشاه توران) آمد و سرانجام به دست رستم کشته شد.

رُهام: از پهلوانان ایرانی روزگار کاووس و فرزند گودرز، وی از دانایان روزگار خویش بود.

گودرز: پدر رهام و پهلوان ایرانی که بنا به روایت فردوسی در عهد «کیان» پس از خاندان «سام نیرم»، خاندان او اهمیت داشته است.

رستم (تهمتن): جهان‌پهلوان ایران از مردم زابلستان که دارای قدرتی فوق‌العاده بود؛ در لغت به معنی بزرگ‌تن و قوی‌اندام

توس: پهلوان ایرانی، فرزند نوذر

تور: یکی از سه پسر فریدون که کشور توران را در آن سوی جیحون تا دریاچه‌ی آرال بنا نهاد.

رخش: اسب مشهور رستم

حمله‌ی حیدری

درس سوم

بازل مشهدی

اثر: **حمله‌ی حیدری** (شرح زندگی و جنگ‌های پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) تا شهادت آن حضرت در محراب مسجد کوفه / با دخل و تصرف در اصل موضوع / به شیوه‌ی شاهنامه / حماسه‌ی مصنوع)

ادبیات نمایشی - بچه‌های آسمان

درس چهارم

گونه‌های رایج ادبیات نمایشی

نمایش‌نامه: نوشته‌های شامل جزئیات رفتار و گفتار بازیگران که هنرپیشگان بر اساس آن، حرف‌ها و حرکات خود را تنظیم می‌کنند.

فیلم‌نامه: نوعی نمایش‌نامه که بر اساس آن، فیلم‌های سینمایی یا تلویزیونی ساخته می‌شود.

فیلم‌نامه‌نویس: نویسنده‌ی فیلم‌نامه

کارگردان: کسی که فیلم‌نامه را به یاری بازیگران به اجرا درمی‌آورد.

تفاوت فیلم‌نامه با نمایش‌نامه: علاوه بر گفت‌وگوهای بازیگران، شامل ذکر ویژگی‌ها و چشم‌اندازهای اجرای فیلم و چگونگی حرکت دوربین

فیلم‌نامه‌نویسان معروف ایرانی: بهرام بیضایی، علی حاتمی، عباس کیارستمی، ابراهیم حاتمی‌کیا، مجید مجیدی (نویسنده‌ی فیلم‌نامه‌ی

«بچه‌های آسمان»)، مهدی فخیم‌زاده، داوود میرباقری، مسعود کیمیایی، داریوش مهرجویی

ادبیات داستانی معاصر

سه سیر داستان نویسی معاصر:

پیش از مشروطه: قصه‌های عامیانه‌ای نظیر «رستم‌نامه»، «اسکندرنامه»، «حسین‌گرد شبستری» و «امیرارسلان» که برای ستایش فضیلت‌های اخلاقی به وجود آمده بود. در قهوه‌خانه‌ها و مجامع عمومی نقل می‌شد.

اواخر مشروطه: ادبیات داستانی با کتاب‌هایی مانند «سیاحت‌نامه‌ی ابراهیم بیگ» (مراغه‌ای) و «مسالک‌المحسنین» (طالبوف) با هدف انتقاد از اوضاع اداری، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آغاز شد.

دوره‌ی مشروطه: آشنایی مردم با داستان‌نویسی غرب در اثر خواندن ترجمه‌ی رمان‌هایی مانند «کنت مونت کریستو» و «سه تفنگدار» (هر دو از دوما) و «ژیل بلاس» (از لوساز).

بعد از مشروطه: نویسندگان به مسائل اجتماعی و رنج طبقات محروم و جدال با زور و بی‌عدالتی پرداختند و با دور شدن از اسلوب قصه‌نویسی پیش از مشروطه تحت تأثیر ادبیات داستانی غرب و رمان‌گونه‌هایی آمیخته با انتقاد تند و مستقیم و گاه طنزآلود و هجوآمیز از اوضاع اجتماعی ایران خلق کردند، مانند «مجمع دیوانگان»، «تهران مخوف»، «یادگار شب»، «روزگار سیاه»، «انتقام»، «انسان و اسرار شب»، «شهرناز»

تولد داستان کوتاه: «یکی بود یکی نبود» سیدمحمدعلی جمال‌زاده در ۱۳۰۰

سه شخصیت‌ها و آثار

زین‌العابدین مراغه‌ای

اثر: سیاحت‌نامه‌ی ابراهیم بیگ

آلن رنه لوساز

اثر: ژیل بلاس (نخستین رمان فرانسوی)

عبّاس خلیلی

آثار: روزگار سیاه (الهام گرفته از «مادام کاملیا» اثر الکساندر دوما)، انتقام، انسان و اسرار شب
سبک: نشر احساساتی و پر از لغات عربی با موضوع تیره‌روزی زنان

میرزا عبدالحسین صنعتی‌زاده کرمانی

اثر: مجمع دیوانگان (نخستین اتوپیای ادبیات معاصر)

حاج میرزا یحیی دولت‌آبادی

اثر: شهرناز

عبدالرحیم طالبوف

حاج ملا عبدالرحیم بن ابوطالب نجار تبریزی سرخابی
آثار: کتاب احمد، مسالک‌المحسنین

الکساندر دوما (پدر)

رمان‌نویس و نمایش‌نامه‌نویس فرانسوی که حدود سیصد کتاب نوشته.
آثار: کنت مونت کریستو، سه تفنگدار (رمانی درباره‌ی قهرمانی‌های سه تن از تفنگداران لویی سیزدهم)

نقیب الممالک

نقال ناصرالدین شاه
اثر: امیرارسلان (از داستان‌های عامیانه‌ی فارسی با قهرمانی به همین نام)

مرتضی مشفق کاظمی

آثار: تهران مخوف (نخستین رمان اجتماعی درباره‌ی وضع حقارت‌آمیز زنان ایرانی)، یادگار شب (جلد دوم تهران مخوف)

جلال آل احمد

همسر سیمین دانشور

آثار: **خسی در میقات** (سفرنامه)، **مدیر مدرسه** (داستان)، **غربزدگی** (مقاله)، **ترجمه «قمارباز»** (اثر داستایوسکی)

صادق هدایت

آثار: **بوف کور**، **سه قطره خون**، **اصفهان نصف جهان**، **سگ ولگرد**، **پروین دختر ساسان**

سیمین دانشور

همسر جلال آل احمد

آثار: **رمان‌های «سووشون»** و «**جزیره سرگردانی**»

بزرگ علوی

آثار: **چشم‌هایش**، **چمدان**، **ورق‌پاره‌های زندان**، **سالاری‌ها**، **میرزا**، **نامه‌ها**

محمود دولت آبادی

آثار: **کلیدر**، **جای خالی سلوچ**، **لایه‌های بیابانی**

کتاب‌غاز

محمّدعلی جمال‌زاده

آغازگر سبک واقع‌گرایی در نثر معاصر فارسی / پدر داستان‌نویسی

آثار: **دارالمجانین**، **سر و ته یک کرباس**، **تلخ و شیرین**، **هفت کشور**، **شورآباد**، **راه‌آب‌نامه**، **قصه‌های کوتاه برای بچه‌های ریش‌دار**، **قصه‌های ما به سر رسید**، **یکی بود یکی نبود** (نخستین مجموعه داستان کوتاه در سال ۱۳۰۰ / نخستین نمونه‌ی سبک واقع‌گرایی نثر معاصر / داستان «کباب‌غاز» از این کتاب انتخاب شده و راوی این داستان خود نویسنده (اول شخص) و لحنش طنزگونه است). ویژگی داستان‌ها: ترسیم انتقادی زندگی ایرانیان در دوره‌ی مشروطه / با نثر ساده، طنزآمیز و پر از ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات عامیانه

کلیدمرد

درس ششم

بزرگ علوی

آثار: **چشم‌هایش** (رمان)، **چمدان**، **میرزا سالاری‌ها**، **ورق‌پاره‌های زندان**، **نامه‌ها** (داستان «**گیله‌مرد**» که بر کتاب «از رنجی که می‌بریم» اثر آل احمد مؤثر بوده، از این کتاب است).

سووشون

درس هفتم

محمّدبن منور

از نوادگان ابوسعید ابوالخیر

اثر: **اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید** (در احوال جدش ابوسعید)

سیمین دانشور

آثار: **آتش خاموش** (نخستین مجموعه داستان)، **سووشون**(مشهورترین اثر / موضوع: زندگی اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم و تسلط انگلیسی‌ها / درون‌مایه: ظلم‌ستیزی)، **جزیره سرگردانی**

ادبیات پایداری

چه اصلی ترین موضوعات ادب پایداری:

بزرگداشت شهدای آزادی، نمودن افق‌های پیروزی، ترسیم مظلومیت مردم و چهره‌ی بیدادگر، ستایش آزادی و آزادگی، دعوت به مبارزه

چهره‌های برجسته‌ی ادبیات پایداری

فلسطین: غسان کنفانی (نویسنده‌ی «ادب المقاومة فی فلسطین المحتله»)، محمود درویش، جبرا ابراهیم جبرا، ائل مائین (بانوی انگلیسی و نویسنده‌ی «راه بتر سبع» درباره‌ی فلسطین)

سیاهان: هریت بیچر استو (نویسنده‌ی «کلبه‌ی عمو تم»)

امریکای لاتین: پابلو نرودا (نویسنده‌ی «انگیزه‌ی نیکسون کشی»)

کلبه‌ی عمو تم - تورامی خوانم

هریت بیچر استو

اثر: کلبه‌ی عمو تم (نمونه‌ی ادبیات پایداری / با موضوع دنیای محنت‌آلود بردگان سیاه)

جان اشتاین بک

نویسنده‌ی آمریکایی
آثار: خوشه‌های خشم (از رمان‌های مشهور قرن بیستم و برنده‌ی جایزه‌ی پولیتزر / نمونه‌ی ادب پایداری)، مراتع بهشتی، موش‌ها و آدم‌ها (نمونه‌ی ادب پایداری)
 موضوع آثار: شرح حالات محرومان و رنج‌دیدگان

پابلو نرودا

در کنار آئنده (رهبر انقلابی شیلی) بر ضد نظام حاکم قیام کرد.
آثار: انگیزه‌ی نیکسون کشی و جشن انقلاب شیلی (ترجمه‌ی فرامرز سلیمانی و احمد کریمی حکاک)

فرانتس فانون

نویسنده‌ی معاصر الجزایری
آثار: دوزخیان روی زمین، واپسین دم استعمار، انقلاب آفریقا، سال پنجم الجزایر (نمونه‌ی ادب پایداری)،

خوزوئه دوکاسترو

اثر: آدم‌ها و خرچنگ‌ها (نمونه‌ی ادب پایداری)

در بیان‌های تبعید - از یک انسان

محمود درویش

(لقب: شاعر مقاومت فلسطین)
 اثر: شعر «از یک انسان»

جبرا ابراهیم جبرا

اثر: شعر «در بیان‌های تبعید»

ملاحسین واعظ کاشفی

اثر: اخلاق محسنی

حکیم ابوالفتح عمر حیات نیشابوری

فیلسوف، ریاضی‌دان، منجم و شاعر ایرانی

فصل ۴

دخترک بینوا

درس دوم

ویکتور هوگو

مشهورترین شاعر رمانتیک قرن نوزدهم فرانسه که به دلیل مخالفت با ناپلئون سوم، بیست سال تبعید شد.
آثار: بینوایان (قهرمان کتاب: ژان والژان / ترجمه‌ی حسینقلی مستعان)، گوزپشت نتردام، کارگران دریا، مردی که می‌خندد

مآذهای زمینی

درس یازدهم

کمال‌الدین عبدالرزاق کاشانی

اثر: تحفة‌الاکوان (نثر)

آندره ژید

نویسنده‌ی بزرگ فرانسوی / برنده‌ی جایزه‌ی «نوبل»
اثر: مآذهای زمینی (ترجمه‌ی پرویز داریوش و جلال آل‌احمد)
 مآذهای زمینی زاده‌ی شور و اضطراب جوانی اوست.

فصل ۵

د آرزوی تو باشم - دل می‌روزدستم

درس دوازدهم

محمد قزوینی

اثر: تصحیح «دیوان حافظ»

باغ عشق - پیدای پنهان

درس سیزدهم

مولانا جلال‌الدین بلخی

اثر: فیه‌ما فیه (منتثور / نثر ساده و روان / درون‌مایه: عرفانی، دینی، اخلاقی و اجتماعی / دربردارنده‌ی سخنانی که در مجالس خویش می‌گفته و مُردان می‌نوشته‌اند.)

سنایی (ابوالمجد، مجدود بن آدم)

نخستین کسی که افکار و اصطلاحات عرفانی را با مضامین عاشقانه درهم آمیخت.
 موضوعات اجتماعی را به‌طور گسترده در شعر خویش وارد کرد.
آثار: «حدیقة‌الحقیقة» یا «الهی‌نامه» (منظوم)، کارنامه‌ی بلخ، سیرالعباد الی‌المعاد، طریق‌التحقیق

سعدی شیرازی

اثر: مجالس پنجگانه

ترتیب انسانی و سنت ملی ما

افضل الدین بدیل خاقانی

قصیده سرای صاحب سبک / ملقب به «حسان عجم»
مهارت او در ترکیب الفاظ و ابتکار مضامین کم نظیر است.

محمود صناعتی

اثر: آزادی و تربیت

علی اکبر دهخدا

آثار: امثال و حکم (ضرب المثل ها و جملات حکمت آمیز)،
لغت نامه، ترجمه‌ی دو کتاب «عظمت و انحطاط رومیان»
و «روح القوانین»، تصحیح دیوان‌های منوچهری و حافظ

ناصر خسرو

ابومعین ناصر بن خسرو قبادیانی بلخی، متخلص به «حجت»

عطار نیشابوری

آثار: تذکره‌الاولیا، منطق الطیر، الهی نامه، مختار نامه، مصیبت نامه

جلوه‌های نبرد اصفهان

محمد علی اسلامی ندوشن

آثار: جام جهان بین، آواها و ایماها، صغیر سیمرغ (سفرنامه)، روزها

خسرو - مایع حرف شویی

ابونصر فراهی

اثر: نصاب الصبیان

عبدالحسین وجدانی

آثار: مجموعه داستان «عمو غلام» (داستان «خسرو» ابتدا
در مجله‌ی «یغما» و سپس در این کتاب به چاپ رسید. /
موضوع داستان خسرو: اعتیاد)

جلال رفیع

آثار: فرهنگ مهاجم فرهنگ مؤلد، در بهشت شاداد

طنز

• **ویژگی طنز:** درشت‌نمایی آمیخته با خنده / **هدف طنز:** هشدار دادن، اصلاح نابه‌سامانی‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی

• **طنزپردازان معروف:** جمال زاده، سید اشرف‌الدین گیلانی ملقب به «نسیم شمال» (ناشر روزنامه‌ی نسیم شمال در دوره‌ی مشروطه)، دهخدا، ابوالقاسم حالت، کیومرث صابری (ناشر اولین هفته‌نامه‌ی طنز پس از انقلاب اسلامی با نام گل آقا)، فخرالدین علی‌صفی، عبید زاکانی (اهل قزوین / آثار: رساله‌ی دلگشا، اخلاق‌الاشراف (طنز)، موش و گربه)

نصرالله منشی

اثر: کلیله و دمنه

سهراب سپهری

اثر: شعر «پشت دریاها»

ادبیات فارسی سوم

درس اول

ماهیم چنان در اوّل وصف تو مانده ایم

افلاک، حریم بارگاهت

جمال الدّین محمّد عبدالرزّاق اصفهانی

صاحب ترکیب‌بند مشهوری در نعت (ستایش) پیامبر بزرگوار اسلام (ص)

سعدی

اثر: گلستان (بیش از چهارصد جمله و بیت آن در شمار امثال و حکم ضرب‌المثل‌ها و جملات حکمت‌آموز) درآمده. / دیباچه: از بهترین نمونه‌های تحمیدیه در ادب فارسی)

انواع نثر

نثر فارسی قدیم: از آغاز (قرن چهارم هجری) تا مشروطه

نثر فارسی معاصر: از مشروطه تا زمان حال

انواع نثرهای قدیم

ویژگی: فاقد آرایه‌های لفظی و لغات و اصطلاحات پیچیده و دشوار / نمونه‌ها: تاریخ بلعمی (محمّد بلعمی)، قابوس‌نامه (قابوس بن وشمگیر)، سیاست‌نامه (خواجه نظام‌الملک توسی)

ساده (مُرسل)
شکل بیان: آسان

ویژگی: دارای انواع سجع‌ها، مترادفات، تشبیهات، استعارات و توصیفات شاعرانه به صورت متعادل / نمونه‌ها: مناجات‌های خواجه عبدالله انصاری، کلیله و دمنه (نصراالله منشی)، گلستان (سعدی)

مسجع (فنی)
شکل بیان: آراسته

ویژگی: دارای سجع‌های متوالی، لغات، ترکیبات و اصطلاحات دشوار و تکلفات فراوان، به شکل افراطی / نمونه‌ها: تاریخ جهانگشا (جوینی)، مرزبان‌نامه (مرزبان بن رستم)

مصنوع (متکلف)
شکل بیان: پیچیده

شخصیت‌ها و آثار:

عنصرالمعالی

کیکاوس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر (قابوس دوم) / اثر: قابوس‌نامه (کتابی برای تربیت فرزندش)

ابوعلی محمّد بلعمی

وزیر امیر نصر سامانی / اثر: «تاریخ بلعمی» یا «ترجمه‌ی تاریخ طبری» (اقتباسی از تاریخ طبری، اثر محمّد بن جریر طبری)

عطاملک جوینی

اثر: تاریخ جهانگشا (کتابی تاریخی - ادبی با موضوع حمله‌ی مغول)

سعدالدّین وراوینی

اثر: ترجمه‌ی مرزبان‌نامه (از طبری به فارسی دری / حکایت‌های پندآمیز به زبان حیوانات / مرزبان بن رستم، شاه طبرستان، آن را به زبان قدیم طبرستان تألیف کرده.)

خواجه عبدالله انصاری (پیر هرات)

آثار: الهی‌نامه، زادالعارفین، مناجات‌نامه، نصایح، کنزالتالکین

ابوالمعالی نصرالله منشی

اثر: ترجمه‌ی کلیله و دمنه (شامل مجموعه داستان‌هایی که حیوانات قهرمان آن هستند. اصل این کتاب هندی بوده که در عهد ساسانیان به پهلوی ترجمه شده است. بعدها نصرالله منشی آن را از عربی به فارسی ترجمه کرد.)

خواجه نظام‌الملک توسی

وزیر مشهور سلجوقیان / اثر: «سیاست‌نامه» یا «سیرالملوک» (در ۵۰ فصل)

ادبیات حماسی

حماسه: شعری است داستانی با زمینه‌ی قهرمانی و رنگِ قومی و ملی که در آن حوادثی بیرون از حدود عادت جریان دارد.

زمینه‌های حماسه

داستانی	هر حماسه‌ای در بستری از حوادث شکل می‌گیرد.
قهرمانی	شاعر حماسه‌سرا با بهره‌گیری از واژگان و زبان حماسی می‌کوشد انسانی را به تصویر کشد که از نظر توانایی‌های جسمی و روحی از دیگران متمایز باشد.
ملّی	شاعر حماسه‌سرا اخلاق فردی و اجتماعی و عقاید فکری و مذهبی یک ملت را در قالب حوادث قهرمانی و در بستری از واقعیّات به نمایش می‌گذارد.
خرق عادت	یعنی حوادث، انسان‌ها و موجوداتی که با منطق عینی و تجربه‌ی علمی هم‌سازی ندارند؛ نظیر سیمرغ، دیو سپید، اسفندیار رویین‌تن.

رزم رستم و اسفندیار

درس دوم

درون‌مایه‌ی داستان «رزم رستم و اسفندیار»: برخورد آزادی و اسارت، پیری و جوانی و کهنه و نو

یادآوری اتفاقات داستان «رزم رستم و اسفندیار»:

فرمان گشتاسب به اسفندیار برای به بند کشیدن رستم ← آمدن اسفندیار به زابل ← روبه‌روی رستم و اسفندیار ← پیشنهاد دست به بند دادن از سوی اسفندیار به رستم ← سر باز زدن رستم ← آماده شدن رستم و اسفندیار برای نبرد ← حضور در میدان ← پیشنهاد رستم برای برگزار کردن نبردی نمادین میان سربازان زابلی و صرف نظر کردن خودشان از جنگ ← نپذیرفتن اسفندیار ← نبرد رستم و اسفندیار ← نبرد میان سپاه رستم و اسفندیار به تحریک زواره ← کشته شدن مهرنوش به دست فرامرز و کشته شدن نوش‌آذر به دست زواره ← بی‌نتیجه ماندن نبرد رستم و اسفندیار در روز اول و زخمی شدن رستم ← یاری خواستن زال از سیمرغ برای درمان زخم‌های رستم و یافتن راهی برای نابود کردن اسفندیار ← درمان زخم‌های رستم از سوی سیمرغ و راهنمایی سیمرغ برای از بین بردن اسفندیار با تیر گز ← حاضر شدن رستم و اسفندیار فردای آن روز در میدان نبرد ← عذرخواهی رستم از اسفندیار و دعوت وی به صلح (به پیشنهاد سیمرغ) ← تأثیر نکردن سخنان رستم بر اسفندیار و نپذیرفتن صلح از طرف اسفندیار ← مناجات رستم با خداوند ← پرتاب تیر زهرآلود گز به سوی اسفندیار ← اصابت تیر رستم به چشمان اسفندیار ← کور شدن اسفندیار و از پا درآمدن وی

شخصیت‌های شاهنامه و کارکردشان

خاندان رستم:

رستم (تهمتن): جهان‌پهلوان ایران، از مردم زابلستان، پسر زال و رودابه که تولد او مانند زندگی‌اش پر از شگفتی بود. همواره در تنگناها به کمک شاهان و شاهزادگان ایرانی می‌شتافت. سرانجام به دسیسه‌ی برادر ناتنی‌اش، شغاد، کشته شد.

اقدامات: کاووس را دو بار نجات داد. / کین (انتقام) سیاوش را گرفت. / بیژن را از چاه نجات داد. / اکوان دیو را کشت. / با اسفندیار جنگید و او را با کمک سیمرغ از بین برد. / برای نجات کیکاووس که در مازندران به بند افتاده بود، از هفت خوان گذشت.

زال: پسر سام و پدر رستم، جهان‌پهلوان ایرانی که پس از تولد، به علت سفیدی مو از سوی پدر طرد شد و به کوه البرز برده شد. سیمرغ او را پرورش داد و هنگامی که جوانی برومند شد، پدرش، سام، در اثر خوابی که دید، او را از کوه به نزد خود آورد. وی عاشق رودابه دختر شاه کابلستان شد و با او ازدواج کرد. حاصل این ازدواج، رستم، جهان‌پهلوان ایران بود.

رودابه: دختر شاه کابلستان، همسر زال و مادر رستم

سام: جد پدری رستم

زواره: پسر زال و برادر رستم و از پهلوانان کیخسرو بود که در تمامی جنگ‌ها یاور رستم و کارگزار وی بود. او در میانه‌ی جنگ رستم با اسفندیار، نوش‌آذر (پسر اسفندیار) را کشت.

فرامرز: پسر رستم و قاتل مهرنوش (پسر اسفندیار)

شغاد: برادر ناتنی رستم که وی را کشت.

خاندان اسفندیار:

اسفندیار: پهلوان رویین‌تن، پسر گشتاسب، که سرانجام به دست رستم کشته شد.

گشتاسب: پسر لهراسب، شهریار سلسله‌ی کیان و پدر اسفندیار بود. مهم‌ترین جنگ او با ارجاسب تورانی بود که به شکست ارجاسب منتهی شد. وی با کتایون دختر قیصر روم ازدواج کرد. در زمان او زرتشت ظهور کرد و گشتاسب دین زرتشتی را پذیرفت.

اقدامات: پذیرفتن دین زرتشت و تلاش برای ترویج آن / جنگ با ارجاسب تورانی و شکست ارجاسب / ازدواج با کتایون دختر قیصر روم / فرستادن اسفندیار به زابل برای به بند کشیدن رستم

کتایون: دختر قیصر روم، مادر اسفندیار و همسر گشتاسب

پشوتن: پسر گشتاسب و برادر اسفندیار / طبق روایت زرتشتیان، به دست زرتشت فناپذیر شد.

بهمن: پسر اسفندیار که انتقام خون پدر را از خانواده‌ی رستم گرفت.

سایر شخصیت‌ها:

کاووس: پادشاه ایرانی که در مازندران اسیر دیو سپید و نابینا شد و رستم او را نجات داد.

ارجاسب: پادشاه تورانی که در یکی از حمله‌های او به ایران زرتشت کشته شد. وی سرانجام مغلوب اسفندیار گردید.

زرتشت: پیامبر ایرانی که در آذربایجان یا ری متولد شد. وی معاصر گشتاسب پادشاه ایرانی بود. گشتاسب دین او را پذیرفت و مروّج آن شد. اوستا کتاب دینی او بود که شامل سروده‌ها (گات‌ها) است. وی در حمله‌ی دوم ارجاسب به دست یک تورانی کشته شد.

جانوران:

سیمرغ (عنقا): پرنده‌ای افسانه‌ای که بر کوه البرز جا و مکان دارد. وی پرورنده‌ی زال جهان‌پهلوان و پدر رستم است. سیمرغ همواره حامی خاندان زال بود. در شکست دادن اسفندیار، رستم را یاری داد.

رخش: اسب مشهور رستم

دیوها:

دیو سفید: دیوی که مویش سفید بود. در لشکرکشی کیکاووس به مازندران، کیکاووس را با جادو نابینا و در بند کرد. رستم پس از گذر از شش خوان، در خوان هفتم دیو سفید را کشت و جگرش را درید و از آن برای بینایی کاووس و سران سپاه ایران استفاده کرد.

اکوان دیو: نام دیوی که رستم را به دریا افکند و سرانجام به دست رستم کشته شد.

کمال الملک

دس سوم

علی حاتمی

آثار: هزارستان، دل‌شدگان، سلطان صاحبقران، مادر، کمال الملک (با موضوع آزادی و بی‌پروایی کمال الملک در مقابل استبداد

رضاخان و تملّق درباریان)، جهان‌پهلوان تختی

ابوالمعالی نصرالله منشی

اثر: ترجمه‌ی کلیله و دمنه (از عربی به فارسی / داستان‌هایی که حیوانات قهرمان آن هستند. / اصل کتاب هندی بوده و در عهد ساسانیان به پهلوی ترجمه شده.)

محمّد غفّاری (کمال الملک)

بزرگ‌ترین نقاش قرن اخیر ایران

آثار: تابلوهای «تالار آینه»، «زرگر بغدادی و شاگردش»، «میدان کربلا» و «یهودی فال‌گیر بغدادی»

ادبیات داستانی - عناصر داستان

عناصر داستان: عنصری که پیکره‌ی داستان را به وجود می‌آورند و عبارت‌اند از:

شخصیت و قهرمان، راوی (زاویه‌ی دید)، هسته (طرح)، درون‌مایه، لحن

۱- **شخصیت و قهرمان:** کسانی که با رفتار و گفتار خود داستان را به وجود می‌آورند و دو گونه‌اند:

انواع شخصیت‌ها

باثبات: شخصیت‌ها از آغاز تا پایان داستان ثابت و بدون تغییر می‌مانند.

«تم» در رمان «کلبه‌ی عموتُم»

متغیّر: شخصیت‌ها به تدریج یا به‌طور ناگهانی فضای داستان را ترک می‌کنند یا تغییر و تحوّل می‌یابند.

«خسرو» در داستان «خسرو»

۲- **راوی داستان یا زاویه‌ی دید:** شخصی که داستان را از دیدگاه خود روایت می‌کند.

شیبوه‌های روایت

اوّل شخص: نویسنده یکی از شخصیت‌های داستان و گاهی قهرمان اصلی است.

روایت داستان «کباب‌غاز»

سوم شخص (دانای کل): نویسنده بیرون از داستان است و اعمال شخصیت‌ها را گزارش می‌دهد.

روایت داستان «هدیه‌ی سال نو»

۳- **هسته یا طرح داستان:** پیوستگی منظم اعمال و حوادث داستان که مبتنی بر «رابطه‌ی علت و معلولی» است و به حوادث داستان، وحدت هنری می‌بخشد و آن را از آشفتگی می‌رهاند.

نمونه: طرح داستان «گیله‌مرد»: ظلم و ستم بر رعیت و عکس‌العمل نسبت به این ظلم و ستم

۴- **درون‌مایه:** فکر اصلی و مسلط بر هر اثر است و جهت فکری و ادراکی نویسنده را نشان می‌دهد.

درون‌مایه‌ی داستان را از اعمال و گفتار شخصیت‌های داستان - به ویژه شخصیت اوّل (قهرمان) - می‌توان دریافت.

نمونه: درون‌مایه‌ی «سووشون»: ظلم‌ستیزی (از لحن شخصیت‌ها دریافت می‌شود).

۵- **لحن:** ایجاد فضا در کلام است. شخصیت‌ها خود را به وسیله‌ی زبان معرفتی می‌کنند و به خواننده می‌شناسانند. از این‌رو، «لحن» با «سبک» ارتباطی نزدیک دارد. شخصیت‌ها را از طریق لحن آنان می‌شناسیم. لحن می‌تواند رسمی، غیررسمی، صمیمانه، جدی، طنزواره و ... باشد.

نمونه: لحن داستان کباب‌غاز: طنزگونه

گاو

درس چهارم

غلامحسین سعدی (گوهر مراد)

زمینه‌های فعالیت: داستان کوتاه، رمان، نمایش‌نامه، فیلم‌نامه، پانتومیم (نمایش صامت)

آثار: چوب به دست‌های وزّزیل، آی باکلاه آی بی‌کلاه، عزاداران تبیل (داستان «گاو» از این کتاب است. سعدی این داستان را در

قالب فیلم‌نامه هم نوشت و «داریوش مهرجویی» فیلم «گاو» را براساس آن ساخت، **گور و گهواره، گاو، توپ، ترس و لرز**

نظامی عروضی

اثر: چهارمقاله (داستان کسی که خود را گاو می‌پنداشت و ابوعلی سینا او را معالجه کرد، در این کتاب آمده).

رمان

داستان بلندی که در آن نویسنده با کمک تخیل و با اطلاعات واقعی خود از شخصیت‌ها، به آفرینش اثری ادبی دست می‌زند.

رمان‌های مشهور:

فارسی: چشم‌هایش (بزرگ علوی)، شوهر آهو خانم (علی محمد افغانی)، کلیدر (محمود دولت‌آبادی)
غیر فارسی: دیوید کاپرفیلد (چارلز دیکنز)، برادران کارامازوف (داستایوسکی)، جنگ و صلح (لئون تولستوی)، دون کیشوت (سروانتس)

شخصیت‌ها و آثار:

چارلز دیکنز

داستان‌نویس مشهور انگلیسی
آثار: دیوید کاپرفیلد (رمان)، آرزوهای بزرگ (رمان)،
داستان دو شهر

علی محمد افغانی

آثار: شوهر آهو خانم (رمان)، شادکامان درّه قره‌سو،
شلغم میوهی بهشته، بوته‌زار

میکل سروانتس

نویسنده‌ی مشهور اسپانیایی
اثر: دون کیشوت (رمان / مشهورترین اثر)

داستایوسکی

رمان‌نویس روسی
آثار: برادران کارامازوف (رمان)، ابله، خانه‌ی اموات،
دهکده‌ی استپانچکوف

لئون تولستوی

اثر: جنگ و صلح (رمان / درباره‌ی اوضاع اجتماعی روسیه
هنگام لشکرکشی ناپلئون)

گل‌دسته و فلک

درس پنجم

جلال آل احمد

نثر آل احمد: صریح، طنز، کوتاه و نزدیک به زبان گفتار
تعداد آثار: حدود ۴۵ اثر ادبی، اجتماعی، سیاسی و ترجمه
نوع آثار: داستان، سفرنامه، ترجمه، مقاله
آثار: مدیر مدرسه (داستان)، نون و القلم (داستان)، زن زیادی (داستان)، پنج داستان (داستان «گل‌دسته‌ها و فلک» از این کتاب است)، غربزدگی (مقاله)، ارزیابی شتاب‌زده (مقاله)

سعدی

اثر: گلستان

تحلیل آثار ادبی

درآمدی بر نقد و تحلیل آثار ادبی

انواع نقد

نقد اجتماعی

نقد تاریخی

نقد روان‌شناختی

نقد اخلاقی

نقد فنی

نقد لغوی

نقد لغوی: از نظر کاربرد اصول و قواعد زبان

نقد فنی: از نظر آرایه‌ها و زیبایی‌های ادبی

نقد اخلاقی: از نظر ارزش‌های اخلاقی

بهترین نقد: نقدی که همه‌ی ابعاد یک اثر را بررسی و ویژگی‌های برجسته‌ی آن را معرفی کند.

مولانا جلال‌الدین محمد

مولوی، مشهور به «رومی» و «ملای روم»

در کودکی با عطار ملاقات کرد و عطار کتاب اسرارنامه‌ی خود را به او هدیه داد.

آثار: مثنوی معنوی، دیوان شمس، مجالس سبعه، مکاتیب، فیه‌مافیه

قاضی بُست

درس ششم

ابوالفضل بیهقی

اثر: «تاریخ بیهقی» یا «تاریخ مسعودی» (منثور / موضوع: تاریخ سلطنت مسعود پسر محمود غزنوی، به‌علاوه‌ی تاریخ صفاریان،

سامانیان و دوره‌ی غزنویان پیش از مسعود / ویژگی بیان: دقت، صداقت، پختگی)

وی درباره‌ی صداقتِ خود در کتابش، می‌گوید: «سخنی نرانم تا خوانندگان این تصنیف گویند شرم باد این پیر را.»

شخصیت‌های داستان «قاضی بُست»:

سلطان محمود: ملقب به یمین‌الدوله، فرزند سبکتکین، شاه غزنوی، ۳۳ سال حکومت کرد و ۱۲ بار به هندوستان لشکر کشید.

سلطان مسعود: فرزند سلطان محمود

بونصر مشکان: دبیر رسایل دربار محمود و مسعود غزنوی و استاد بیهقی

ابوالحسن بولانی: قاضی بُست در عصر سلطان مسعود غزنوی

آغاچی خادم: خادم خاص سلطان مسعود غزنوی

ابوالعلا طیبی: پزشک مخصوص سلطان مسعود غزنوی

بیستی و هنرنویسندگی او

۱- ویژگی‌های نوشتاری بیهقی:

۱- بازنمایی خصلت‌ها و تفکرات شخصیت‌ها

هم اشخاص داستان و سجایا و خصایل (ویژگی‌های اخلاقی) آنان را خوب تشریح می‌کند و هم خواننده را از احوال و افکار آن‌ها باخبر می‌گرداند. درباره‌ی بوسهل زوزنی: «این بوسهل مردی امام‌زاده و محتشم و فاضل و ادیب بود، اما شرارت و زعارتی در طبع وی مؤکد شده - و لا تبدیل لخلق الله - و با آن شرارت، دل‌سوزی نداشت و همیشه چشم نهاده بودی تا پادشاهی بزرگ و جبار، بر چاکری خشم‌گرفته و آن چاکر را لت زدی و فروگرفتی؛ این مرد از کرانه بجستی و فرصتی جُستی و تضریب کردی و آلمی بزرگ بدین چاکر رسانیدی و آن‌گاه لاف زدی که «فلان را من فرو گرفتم» - و اگر کرد، دید و چشید - و خردمندان دانستندی که نه چنان است و سری می‌جنبانیدندی و پوشیده خنده می‌زدندی که وی گزاف‌گوی است.»

۲- دادن شناخت تدریجی به مخاطب

در کتاب بیهقی با اشخاصی روبه‌رو می‌شویم که آن‌ها را به مدد نکته‌بینی و حُسن بیان او به تدریج می‌شناسیم و به همان ترتیب که کتاب پیش می‌رود، از خلال سطور آن با روحتیات و کردار هر یک از ایشان آشنا می‌شویم.

۳- دقت و ریزبینی در تشریح ظاهر افراد و گروه‌ها

اوصاف بیهقی تنها از اخلاق و منش اشخاص نیست، بلکه می‌توانیم سر و لباس و وضع ظاهر و طرز رفتار آنان را نیز تصوّر کنیم. توصیف فرد: (درباره‌ی حسنگ وزیر): «حسنگ پیدا آمد، بی‌بند؛ جبهای داشت جبری رنگ، با سیاه می‌زد، خُلق‌گونه و درآعه و ردایی سخت پاکیزه و دستاری نشابوری مالیده و موزه می‌کائیلی نو در پای و موی سر مالیده، زیر دستار پوشیده کرده اندک مایه پیدا می‌بود.» توصیف گروه: «محتّیر و شکسته دل می‌رفتند؛ راست بدان مانست که گفتی بازپشمان می‌کشند؛ گرمایی سخت و تنگی نفقه و علف نیافت و ستوران لاغر و مردم، روزه به دهن؛ در راه، امیر بر چند تن بگذشت که اسبان می‌کشیدند و می‌گریستند؛ دلش پیچید و گفت: سخت تباه شده است حال این لشکر.»

۴- نمایش برخورد شخصیت‌ها با عکس‌العمل آنان در مقابل وقایع و به تصویر کشیدن همه‌ی علایم ظاهری و باطنی

دیدار بوسهل زوزنی و حسنگ وزیر در دیوان: «چون حسنگ بیامد، خواجه بر پای خاست. چون او این مکرّمتم بکرد، همه - اگر خواستند یا نه - بر پای خاستند. بوسهل زوزنی بر خشم خود طاقت نداشت؛ برخاست، نه تمام و بر خویشان می‌ژکید. خواجه احمد او را گفت: در همه‌ی کارها ناتمامی؛ وی نیک از جای بشد ...»

۵- نقل زیبا و گویای گفت‌وگوهای اشخاص با یک‌دیگر

۶- باریک‌بینی، توصیف همه‌ی جزئیات و بازسازی فضاها در بیان وقایع

صحنه‌ی بر دار کردن حسنگ وزیر: «آنان را ایستائیده بودند که از بغداد آمده‌اند!» یا «مشتی رند را سیم دادند که سنگ زنند و مرد خود مرده بود، که جلدش رسن به گلو افکنده بود و خبه کرده.»

۷- نوشتن به اقتضای حال

آن‌جا که سخن محتاج اطناب (دراز‌گویی) است، به منظره‌سازی و بیان همه‌ی عناصر اصلی و فرعی موضوع پرداخته و گاه نیز در عین کمال ایجاز (خلاصه‌گویی)، حق مطلب را ادا کرده است و با به کار بردن جمله‌ای کوتاه، ما را در برابر واقعه قرار داده است.

نمونه‌ی ایجاز: غرق شدن امیر مسعود در رود هیرمند: «امیر از آن جهان آمده به خیمه فرود آمد و جامه بگردانید.»

۸- انسجام پیوند مطالب در عین تنوّع داستان‌ها

با آن‌که در خلال تاریخ از اشخاص و جای‌ها و وقایع مختلف سخن می‌رود - که در عین پیوستگی، هر یک مستقل می‌نماید - بیهقی مانند داستان‌پردازی توانا که کتاب را به‌صورت یک واحد کلی در نظر دارد، میان همه‌ی آن‌ها ارتباط ایجاد می‌کند.

۹- نکته‌های عبرت‌آموز در پایان وقایع تاریخی و آخر داستان‌ها

در پایان سرگذشت امیرعلی قریب و گرفتاری‌اش: «این است علی و روزگارش و قومش که به پایان آمد و احمق کسی باشد که دل در این گیتی غدار و فریفت‌گار بندد و نعمت و جاه و ولایت او را به هیچ چیز شمرد.»

—•— چهره به چهره رو به رو •—•—

اگر به ترتیب پیش آمده باشی - که احتمالاً نیامده‌ای! - تصویر، روش دوم برای آشنایی با شخصیت‌هاست.

در یک نگاه، چشم‌ت به نام و تصویر شخصیت‌های اصلی باشد. همین ارتباط چشمی کوتاه، فضای بزرگی را در ذهنت برای آشنایی با شخصیت و آثارش باز می‌کند. در نگاه دوم، تصاویر پیرامون شخصیت اصلی را یکی‌یکی برانداز کن و سعی کن حدس بزنی مربوط به کدام اثر یا ویژگی نویسنده است.

بعد از این‌ها، برای تطبیق برداشتی که از تصاویر داشته‌ای، با نام‌ها و اطلاعات واقعی، نوشته‌های پایین هر صفحه را بخوان و بعد، اگر وقت کردی، درباره‌ی «بیش‌تر بدانیم» بیش‌تر بدان!

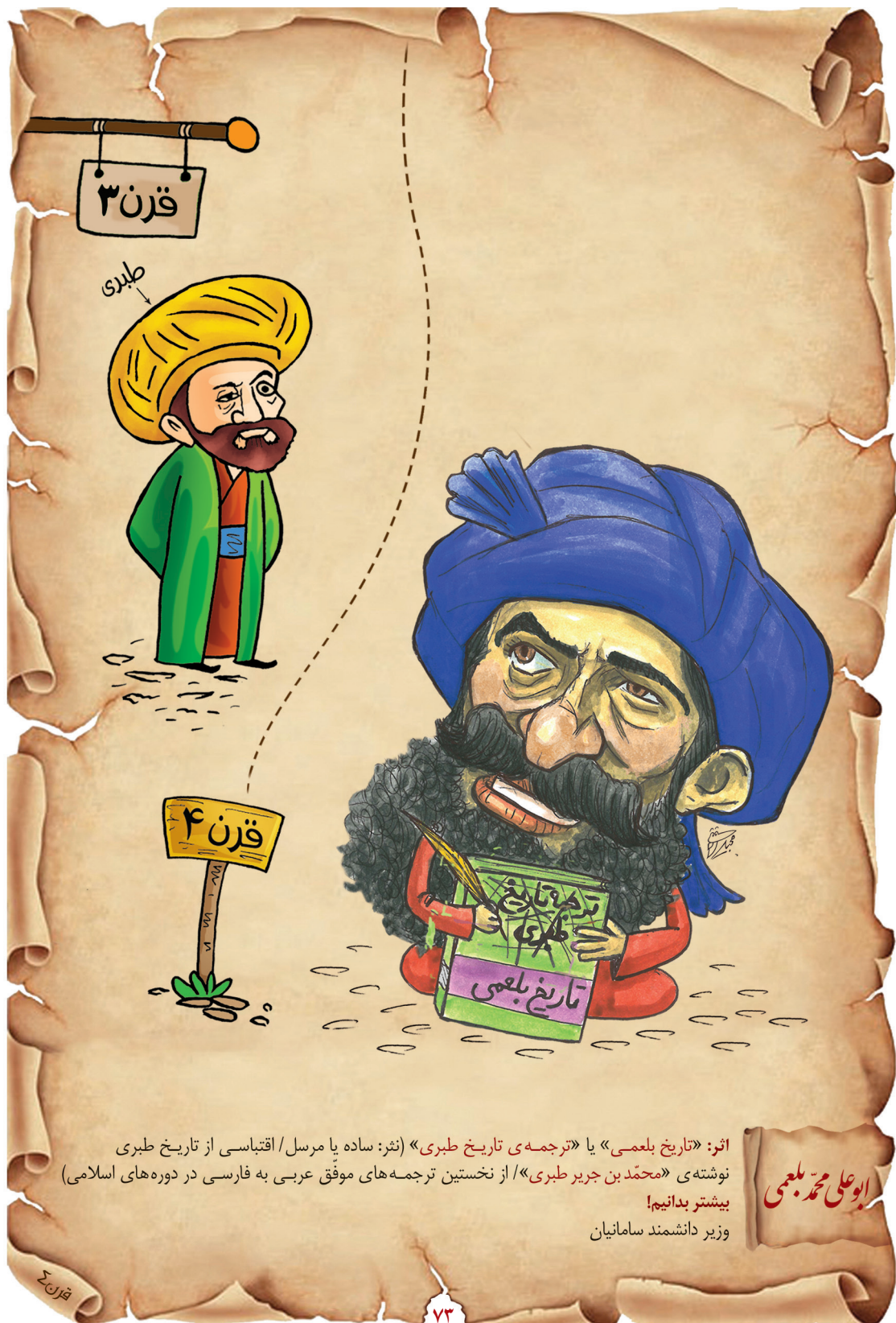
بخش تصویر، صاحب زیباترین برگ‌های آموزش تصویری ادبیات است. ضمن غرق شدن در لذت تماشا، بخش‌های قبل و بعد را فراموش نکن؛ هرچند... با خواندن بخش تصویر به تنهایی، یک دور تاریخ ادبیات کنکور را به‌طور کامل یاد می‌گیری.

آثار: تفسیر طبری (به عربی/ در زمان سامانیان به فارسی برگردانده شد./ از نخستین ترجمه‌های موفق از عربی به فارسی در دوره‌ی اسلامی)، تاریخ طبری («بلعمی» آن را به فارسی ترجمه کرد و به «تاریخ بلعمی» مشهور شد./ از نخستین ترجمه‌های موفق از عربی به فارسی در دوره‌ی اسلامی)

محمد بن جریر طبری

اثر: «تاریخ بلعمی» یا «ترجمه‌ی تاریخ طبری» (نثر: ساده یا مرسل / اقتباسی از تاریخ طبری نوشته‌ی «محمد بن جریر طبری» / از نخستین ترجمه‌های موفق عربی به فارسی در دوره‌های اسلامی) بیشتر بدانیم!
 وزیر دانشمند سامانیان

ابوعلی محمد بلعمی

سعید نفیسی

محمد بهمن بیگی

شفیعی کلکنی

کوچه
قرن ۴

بوی جوی مولیان

رابعهی بلخی

امیر سامانی

اثر: قصیده‌ی «بوی جوی مولیان»

بیشتر بدانیم!

تغزل‌هایش در رشد و باروری شعر عاشقانه‌ی قرن ۴ مؤثر بوده.

هم‌دوره با «رابعه بنت کعب بلخی»

«سعید نفیسی» کتاب «شرح احوال و آثار رودکی» (زندگی‌نامه‌ی مشاهیر به شیوه‌ای نو) را درباره‌ی او نوشت.

«بهمن بیگی» و «شفیعی کلکنی» در نام‌گذاری آثارشان به نام قصیده‌ی معروف «بوی جوی مولیان»

نظر داشته‌اند.

رودکی سمرقندی

کنگره‌ی بررسی عوامل رشد و باروری نثر عاشقانه در قرن چهارم

اثر: قصیده‌ی «بوی جوی مولیان»
بیشتر بدانیم!
«سعید نفیسی» کتاب «شرح احوال و آثار رودکی» را درباره‌ی او نوشته.

رودکی

از شاعران خردگرای قرن چهارم

شهید بلخی

از نخستین زنان شاعر پارسی گو
معاصر سامانیان و از قصیده‌سرایان

رابعه بنت کعب بلخی

توجه! تعزل‌های این سه شاعر در رشد و باروری شعر عاشقانه‌ی قرن ۴ مؤثر بود.

اثر: شاهنامه (منظوم / حماسه‌ی طبیعی)

فردوسی

اثر: شاهنامه (مثنوی)

ابوالمؤید بلخی

داستان‌ها کهن‌نامه

به روایت کتاب‌دو

اسفندیار از رستم خواست تسلیم شود تا او را نزد گشتاسب ببرد.

اما رستم قبول نکرد و تصمیم گرفتند با هم مبارزه کنند.

رستم سعی کرد اسفندیار را از جنگ منصرف کند، اما موفق نشد...

هنگامی که رستم و اسفندیار با هم می جنگیدند، زواره (برادر رستم) به تحریک سپاه اسفندیار پرداخت...

و بین دو سپاه جنگ در گرفت...

در این جنگ، نوش آذر (پسر اسفندیار) به دست زواره کشته شد...

